

niod

instituut voor
oorlogs-, holocaust-
en genocidestudies

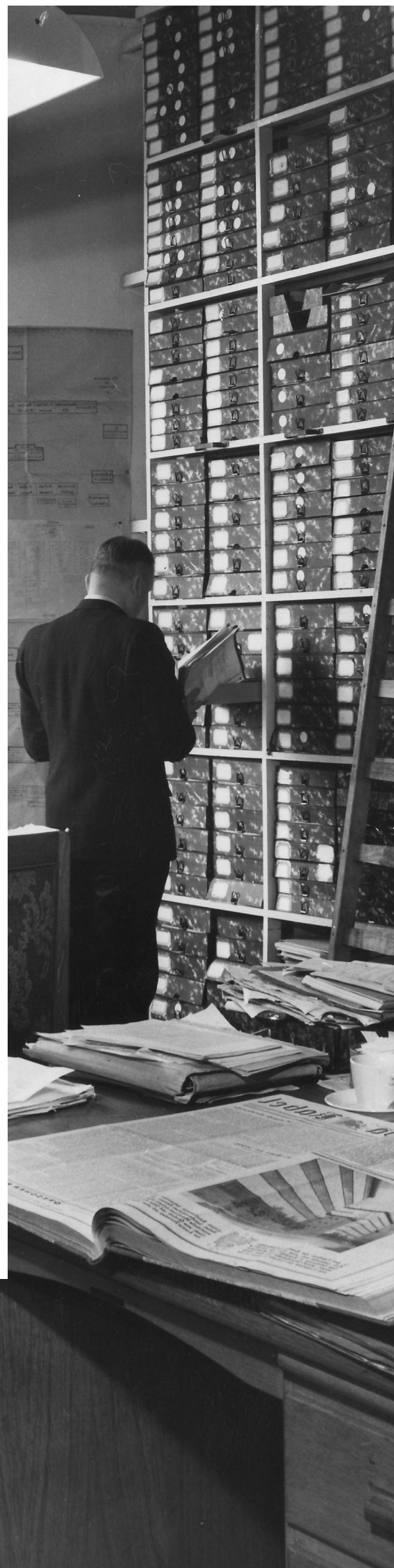

Terugblik en hoogtepunten

Jaarverslag 2023

Mei 2024

Colofon

Publicatiedatum: Mei 2024

Beeld cover: Dagelijks werk op het NIOD aan de Herengracht in 1947 - Beeldbank WO2, NIOD

NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies
Herengracht 380, 1016 CJ Amsterdam. www.niod.nl

Inhoud

1	Woord vooraf	4
2	Algemene Zaken	6
2.1	Personeelsoverzicht per 31-12-2023	6
3	Collecties en Diensten	7
3.1	Dienstverlening	7
3.2	Collecties	8
3.3	Projecten	9
4	Medezeggenschap	10
5	Diversiteit en Inclusie	11
	NIOD Verklaring over academische vrijheid en de veiligheid van onderzoekers	11
6	Afdeling Onderzoek	12
6.1	Onderzoek	12
6.2	Fellows en promovendi	13
7	Projecten en Programma's	14
7.1	Afgeronde projecten	14
7.2	Lopende projecten	15
7.3	Nieuwe projecten	16
8	Media en publieke optredens	17
8.1	NIOD in het nieuws	17
8.2	Publieke bijeenkomsten en optredens	20
9	Het jaar in cijfers	27

1 Woord vooraf

Het NIOD is in 1945 opgericht als documentatie- en onderzoekscentrum voor de Tweede Wereldoorlog. Sindsdien heeft het zich ontwikkeld tot een nationaal en internationaal kenniscentrum voor interdisciplinair onderzoek naar de geschiedenis van wereldoorlogen, groot-schalig geweld, de Holocaust en andere genociden, met inbegrip van hun maatschappelijke doorwerking op langere termijn. Tegelijk is het instituut collectiebeheerder en vervult het een markante publieke functie op verschillende domeinen, zoals publieksdiensten, wetenschapscommunicatie en academisch onderwijs. Het NIOD speelt een sleutelrol in nationale en internationale digitale infrastructuren.

2023 was voor het NIOD een belangrijk jaar, waarin, zoals in dit jaarverslag naar voren komt, veel is bereikt. Het NIOD houdt bij de activiteiten die we ontplooiën rekening met een veranderende maatschappij, politiek, demografisch en op het terrein van klimaat en milieu, de groeiende behoefte aan, en discussie omtrent betrouwbare kennis, juist over de traditionele expertisegebieden en in de context van nieuwe technologieën. De *NIOD Actueel*-reeks, waarbij NIOD-medewerkers in een online-forum reflecteren op recente gebeurtenissen, op basis van hun historische kennis, is hiervoor een belangrijk format gebleken. Op 18 april organiseerde het NIOD bijvoorbeeld een online discussie over de relatie tussen klimaatverandering en geweld zoals die in verschillende delen van de wereld op uiteenlopende wijze zichtbaar wordt.

Op 30 oktober 2023 heeft het NIOD het *NIOD Actueel*-format voor het eerst gebruikt voor een interne bijeenkomst. De aanleiding was de aanval op Israël van 7 oktober en de daaropvolgende invasie van Gaza. De oorlog raakte het NIOD, een van de weinige instituten in Europa met een specifiek onderzoeksprogramma op het gebied van Holocaust- en Genocidestudies, in zijn kern. Het format bleek geschikt om onze positie en uitgangspunten te bespreken, waarbij de medewerkers niet vanzelfsprekend op een lijn hoeven te zitten. Duidelijk is geworden dat voor het NIOD het bestuderen van het catastrofale geweld in Israël/Palestina, net als bij vele andere uitingen van massaal geweld in heden en verleden, in politiek, ethisch en emotioneel opzicht een complexe opgave is. Wetenschappelijke integriteit, kritisch denken, academische vrijheid en ruimte voor multiperspectiviteit waren en blijven daarbij onze belangrijkste leidraad.

Herengracht 38o, foto Joke Schut

2 Algemene Zaken

In het streven naar excellentie is het van belang dat de basis op orde is. Het gebouw, de werkplekken, de voorzieningen, de technische ondersteuning, de inrichting van digitale processen; allemaal zaken waar in de afgelopen jaren weinig tijd voor was. Na jaren van groei, zitten we nu in een fase waarin we pas op de plaats maken en achterstallige zaken kunnen oppakken. De afdeling Algemene Zaken ondersteunt de primaire processen van het instituut op het gebied van receptie, gebouw, secretariaat en communicatie.

Als afdeling Algemene Zaken hebben we het afgelopen jaar een aantal belangrijke stappen kunnen zetten als het gaat om het toekomst-gereed maken van de organisatie. In de zomer van 2023 heeft de herinrichting van de studiezaal plaatsgevonden. De oorspronkelijke architect Mels Crouwel heeft hierin geadviseerd. Zijn bureau heeft de indeling van de studiezaal aangepast zodat we hier weer flink wat jaren vooruit kunnen. Verder is de verlichting hier verduurzaamd en is de databekabeling in de helft van het gebouw vervangen. Parallel hieraan is door Rijksvastgoed groot onderhoud gepleegd aan de studiezaal en het Koetshuis.

Toekomstbestendig was ook de wens op het gebied van informatiehuishouding en data-management. Samen met vertegenwoordigers uit de organisatie startten we het project 'Informatiehuishouding op orde'. Parallel daaraan bereidde dit team de inrichting en uitrol van M365/Teams voor. Een goede voorbereiding is het halve werk, in 2024 gaan we dit in gebruik nemen met de gehele organisatie.

Verder stond het jaar in het teken van collectieveiligheid en veiligheid op de werkvloer, een heel breed spectrum met tal van aandachtspunten. We hebben een nieuwe Risico-Inventarisatie & -Evaluatie laten uitvoeren, een preventiemedewerker aangewezen, twee nieuwe interne vertrouwenscontactpersonen aangesteld, een werkgroep Diversiteit & Inclusie gestart en zijn een nieuwe werkgroep Veiligheidszorg gestart waarin de veiligheid van het gebouw, de collectie en de medewerkers centraal staat.

2.1 Personeelsoverzicht per 31-12-2023

	Vaste aanstellingen	Tijdelijke aanstellingen
Algemene zaken	6,9	1,8
Collecties en Diensten	14,8	3
Directie NIOD	1	0
Onderzoek	25,6	19,2
Totaal	48,3	24

3 Collecties en Diensten

De afdeling Collecties en Diensten werkt aan het beheren en toegankelijk maken van de collecties van het NIOD. Hieronder vallen de fysieke, digitale en gedigitaliseerde collecties: archief, bibliotheek en beeldmateriaal.

De studiezaal, foto Joke Schut

Een belangrijke gebeurtenis in 2023 was het grote onderhoud van de studiezaal. De studiezaal is vernieuwd, met nieuw meubilair, een nieuwe balie, nieuwe vloerbedekking en een nieuw plafond. Hierdoor kunnen we onze gebruikers in een vernieuwde en goed toegankelijke omgeving opnieuw goed bedienen.

3.1 Dienstverlening

In 2023 bezochten 1.988 bezoekers de studiezaal, die in totaal 2.377 bezoeken hebben afgelegd (2022: 1.534 vs. 2.726). In de periode juni, juli en augustus was de studiezaal in verband met groot onderhoud gesloten.

De dienstverlening rondom de collecties bestaat verder uit het beantwoorden van inhoudelijke vragen en het leveren van foto's voor opname in publicaties. In 2023 zijn er 2.622 inhoudelijke

vragen beantwoord (2022: 2.609) en 1.299 beeldverzoeken afgehandeld (2022: 1.453). Bezoekers vroegen archiefstukken aan en/of raadpleegden boeken uit de grote bibliotheekcollectie over oorlog, Holocaust en genocide.

Bij de heropening van de studiezaal is een groot gebruikersonderzoek gestart: er is onderzocht hoe tevreden onze bezoekers zijn en naar welke onderwerpen men onderzoek doet. Ongeveer honderd bezoekers hebben een papieren enquête ingevuld. Het overgrote deel van de bezoekers geeft aan tevreden of zeer tevreden te zijn met de dienstverlening. De informatie uit het onderzoek gebruiken we om de dienstverlening te verbeteren en de informatie op de website aan te passen.

3.2 Collecties

Een belangrijke taak van de afdeling is het verwerven van stukken. In 2023 zijn 296 archiefstukken verkregen. Het gaat om persoonlijke documenten die gerelateerd zijn aan de Tweede Wereldoorlog. De bibliotheekcollectie werd aangevuld met 698 publicaties over genocide en de Tweede Wereldoorlog.

Een ander hoogtepunt in 2023 was de ingebruikname van het digitale depot in december 2023. In samenwerking met de afdeling Digitale Infrastructuur van het Humanities Cluster van de KNAW zijn de eerste gedigitaliseerde collecties in die maand opgeslagen in het digitale depot.

De bibliotheek, foto Joke Schut

Samen met het Nationaal Archief is onderzocht wat voor voorwaarden er zijn voor de bruikleencollectie van overheidsarchieven die het NIOD nu in beheer heeft. In 2024 zal er een definitieve beslissing worden genomen over de toekomst van het beheer van deze collectie.

Als onderdeel van de verbouwing van de studiezaal is een grote opruimactie in de depots uitgevoerd.

3.3 Projecten

In het project 'Oorlog uit Eerste Hand' werd de gehele brievencollectie door middel van handschriftherkenning geannoteerd, beschreven en getranscribeerd. De digitaal ontsloten brievencollectie biedt nieuwe mogelijkheden om historische vragen te onderzoeken rondom de emoties, ervaringen, verwachtingen, onzekerheid, stress en de veerkracht van tijdgenoten. De scans en transcripties zijn nu toegankelijk via de website van het NIOD.

De afdeling heeft ook gewerkt aan het verder opzetten van het Nederlandse netwerk voor EHRI (EHRI-NL); in 2023 hebben twee bijeenkomsten plaatsgevonden. In EHRI-NL komen onderzoekers en collecties over de Holocaust in Nederland samen. In 2025 zal dit netwerk als een formele dienst worden opgezet bij het NIOD.

Het project dat een nieuwe digitalisering van de Dagboeken van Anne Frank opleverde is op 26 oktober afgerond met de formele overdracht van de digitale foto's van het Anne Frank Fonds aan het NIOD, in bijzijn van een vertegenwoordiger van het ministerie van OCW.

Het transcriptieproject van de dagboekencollectie werd gecontinueerd. Nog steeds zijn er vele vrijwilligers bezig met het lezen en transcriberen van de gedigitaliseerde dagboekencollectie. Deze werkzaamheden zijn onderdeel van een groter Europees project MEMORISE dat in 2022 begon. Binnen dit project zal het NIOD de dagboeken- en brievencollectie laten gebruiken om in een grotere museale context getoond te worden. In november 2023 ontving het NIOD het gehele projectconsortium voor een projectvergadering.

In het project Werken aan Open Beeldbank is onderzocht wat de auteursrechtelijke status is van de fotocollectie. Ongeveer 17.000 foto's zijn door dit onderzoek aan het publieke domein toegevoegd. We verwachten dat we nog 18.000 foto's ook auteursrechtvrij kunnen publiceren.

4 Medezeggenschap

De medezeggenschap is bij het NIOD belegd bij de Onderdeelcommissie (OC) van de Ondernemingsraad van de KNAW. De OC NIOD heeft in 2023 zes keer overleg gevoerd met de directeur en het hoofd Algemene Zaken. De secretaris van de directie notuleert de vergaderingen. Daarnaast vond er regelmatig een kort, informeel en niet-genotuleerd overleg plaats tussen de directeur van het NIOD, het hoofd Algemene Zaken en een tweekoppige afvaardiging uit de OC (de OC-leden rouleren) waarin lopende zaken werden besproken en nieuwe kwesties aangekondigd.

Gespreksonderwerpen op de vergaderingen waren o.a. transparante vacatureprocedures, de ontvlechting van het Netwerk Oorlogsbronnen (NOB) uit het NIOD, diversiteit en inclusie, de financiële situatie van het NIOD, resultaten van het medewerkersonderzoek, verplichte vrije dagen, Toekomstbestendige Organisatie Bedrijfsvoering KNAW, evaluatie huisvestingsplan.

De OC heeft in 2023 deelgenomen aan de volgende bijeenkomsten:

- De jaarlijkse OC-scholingsdagen en de OC/OR-dag.
- Het maandelijks Voorzittersoverleg tussen de voorzitters (of hun vervangers) van de OC's van KNAW-instituten en de OR-KNAW.

De OC bestaat uit zes leden, afgevaardigd uit de drie afdelingen van het NIOD. Samenstelling van de OC NIOD in 2023:

- Marjo Bakker (voorzitter)
- Afke Berger
- Karel Berkhoff
- Kees Ribbens
- Bram Schamhart
- Anouk van der Wal (secretaris)

5 Diversiteit en Inclusie

In het verlengde van de uitkomsten van het medewerkersonderzoek 2022 en het door de KNAW ontwikkelde beleid, zijn we als NIOD aan de slag met de onderwerpen diversiteit en inclusie. Hiertoe is een werkgroep in het leven geroepen bestaande uit medewerkers met affiniteit voor dit onderwerp. De werkgroep is bijeengekomen voor een eerste workshop. Dit is de eerste stap op weg naar een actieplan dat in 2024 in uitvoer gebracht gaat worden. Samen werken we aan een meer inclusieve en collaboratieve werkomgeving!

NIOD Verklaring over academische vrijheid en de veiligheid van onderzoekers

Academische vrijheid en de veiligheid van onderzoekers zijn onontbeerlijk voor wetenschappelijke creativiteit. Wij zijn ons ervan bewust dat de onderwerpen die aan ons instituut worden onderzocht sterke emoties en meningen kunnen oproepen. Wij zijn vastbesloten om onze medewerkers te ondersteunen bij hun academische en maatschappelijke taken en verantwoordelijkheden en zetten ons ten volle in om hun veiligheid te waarborgen. Wij zullen hen actief bijstaan wanneer ze in Nederland of in het buitenland te maken krijgen met intimidatie of bedreigingen.

Het NIOD hecht veel waarde aan transparant onderzoek en het bevorderen van verschillende onderzoeksperspectieven op oorlog-, Holocaust- en genocidestudies, en moedigt daarbij intern en extern debat aan. Vanuit dit perspectief streeft het NIOD ernaar de academische vrijheid in dit onderzoeksveld veilig te stellen en het risico van academische zelfcensuur te verkleinen. Daarnaast wil het NIOD het algemeen belang dienen door kennis en inzicht te verspreiden, kritisch denken en spreken aan te moedigen, en bij te dragen aan een vrij en veilig debat in de wetenschappelijke gemeenschap, de maatschappij, en de omgevingen waarin we werken.

6 Afdeling Onderzoek

6.1 Onderzoek

De afdeling Onderzoek streeft ernaar zich te engageren met innoverende projecten en benaderingen op het steeds breder wordende terrein van Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies. De ambities liggen op het gebied van het formuleren van nieuwe onderzoeksvragen, ondersteund door nieuwe onderzoeksmethoden en -technieken. Op die manier kan de onderzoeksgroep bijdragen tot een agenderend academisch collectief. Om dit te verwezenlijken is een omgeving nodig waarin onderzoekers zich uitgedaagd voelen, om ideeën met elkaar uit te wisselen en een open dialoog te voeren. Zo stond het in het jaarverslag van 2022 en zo staat het huidige verslagjaar. In 2023 kwam de afdeling Onderzoek zes keer in vergadering bij elkaar waarin op belangrijke thema's rond oorlog en massaal geweld informatie werd uitgewisseld en discussies werden gevoerd.

In 2023 zijn er veel nieuwe projecten gestart en/of onderzoeklijnen uitgewerkt. Dit jaar is het team van onderzoekers voor het Afghanistanprogramma compleet. Zij zullen de komende jaren aan verschillende deelstudies werken onder de titel: 'Nederland en Afghanistan 2001-2021'. Het programma is een onafhankelijke, historisch-wetenschappelijke analyse van de Nederlandse militaire inzet, diplomatieke activiteiten en non-gouvernementele betrokkenheid in Afghanistan tussen 2001 en 2021. Het onderzoeksprogramma wordt gezamenlijk uitgevoerd door het NIMH (Nederlands Instituut voor Militaire Historie) en het NIOD in opdracht van de Nederlands regering.

Dichterbij huis is de start van de Tweeluis Herstel van de Rechtstaat. De directe aanleiding is dat het Centraal Archief Bijzondere Rechtsleging (CABR) op 1 januari 2025 openbaar toegankelijk wordt en digitaal raadpleegbaar. Vanuit de aanname dat dit omvangrijke en complexe archief en de informatie die het bevat over mensen die terecht hebben gestaan voor een bijzonder gerechtshof of tribunaal veel vragen uit de samenleving zal opleveren, heeft het ministerie van VWS het NIOD verzocht om door middel van een tiental longreads het publiek op een toegankelijke en publieksvriendelijke manier inzicht te verschaffen in het archief. Daarnaast wordt een publicatie voorbereid over de ambtenarenzuiveringen.

In dit verslagjaar is een begin gemaakt met de strategisch onderzoeksagenda voor de komende vier jaar en besloten om te investeren in thema's die voor het NIOD belangrijk zijn. Met deze 'seed money' gaat volgend jaar het onderzoeksprogramma 'Geweld en klimaat' van start met het doel om onderzoeklijnen uit te werken en een meerjarig programma te maken. Daartoe zijn verkennende bijeenkomsten gehouden met andere geesteswetenschappelijke instituten van de KNAW en is deelgenomen aan de eerste Crutzenworkshop van het Klimaat Initiatief Nederland (KIN). In juni is tevens de leesgroep Climate & Violence gestart. Deze groep bereidt samen met het NIAS een fellowprogramma voor. Tenslotte is in het kader van

duurzaamheid overgegaan op vegetarische lunches of buffetten. Het NIOD sluit daarmee aan bij het KNAW-beleid dat vlees de uitzondering wordt.

Binnen het Consortium Koloniale Collecties voert het NIOD projecten uit rond het onderzoek naar museumcollecties en erfgoed uit een koloniale context. Er wordt gewerkt aan een digitaal platform dat informatie over collecties uit koloniale context bij elkaar brengt. Er is een fellow-programma in voorbereiding.

Foto Joke Schut

Dit verslagjaar werden twee belangrijke prijzen uitgereikt. De eerste was aan Uğur Ümit Üngör voor zijn artikel 'How a Massacre of Nearly 300 in Syria Was Revealed'. Laurien Vastenhout won de Yad Vashem International Book Prize for Holocaust Research. Deze prijs wordt jaarlijks uitgereikt als erkenning voor hoogstaand wetenschappelijk gepubliceerd onderzoek. Vastenhout kreeg de prijs voor haar boek *Between Community and Collaboration: 'Jewish Councils' in Western Europe under Nazi Occupation*.

6.2 Fellows en promovendi

In 2023 had het NIOD acht fellows en zes promovendi (in dienst van het NIOD) en twee buitenpromovendi met een gastovereenkomst van het NIOD. Verder is er een Marie Curie-fellow. Op 17 februari 2023 vond de promotie van Anne-Lise Bobeldijk plaats op haar proefschrift *Entangled Narratives of Terror. Maly Trostenets and Blagovshchina Forest in History and Memory, 1937-2022*.

7 Projecten en Programma's

7.1 Afgeronde projecten

- ***Onafhankelijkheid, dekolonisatie, geweld en oorlog in Indonesië, 1945-1950***

In 2023 zijn de laatste titels verschenen die onderdeel waren van het gezamenlijke onderzoeksprogramma van het NIOD, KITLV en NIMH.

- ***Pilotproject Provenance Research on Objects of the Colonial Era (PPROCE)***

Onderzoek naar de geschiedenis, herkomst en betekenis van museumobjecten die verworven zijn in een koloniale tijd.

- ***Nieuwe digitalisering en onderzoek naar manuscripten Anne Frank***

Het opnieuw en op hoge kwaliteit digitaliseren van de originele manuscripten van Anne Frank. In samenwerking met het Anne Frank Fonds, de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, de Anne Frank Stichting en de Nederlandse Staat.

- ***Oorlog uit Eerste Hand***

Conservering, digitalisering, transcribering en het beter toegankelijk maken van oorlogsbrieven.

- ***Inrichtingen onder druk***

Onderzoek naar betekenis van de Duitse bezetting voor psychiatrische instellingen en instellingen voor mensen met een verstandelijke beperking.

Britse tanks in Jakarta, 29 oktober 1945, foto-graaf onbekend - NIOD

NIOD-medewerkers Van der Stroom, Barnouw en directeur Paape met het oorspronkelijke manuscript van het dagboek van Anne Frank in 1981, foto Marcel Antonisse, Anefo

Psychiatrische inrichting St Anna, Venray na oorlogsgeweld - Beeldbank WO2, NIOD

7.2 Lopende projecten

- ***Against Opacity***

Het ministerie van OCW heeft het consortium Against Opacity opgericht om meer inzicht te krijgen in objecten die in een koloniale context verzameld zijn. Eén van de doelen is om een hub te creëren waar mensen terecht kunnen met vragen. Het NIOD is een van de betrokken partijen, samen met het Rijksmuseum, de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, Museum Bronbeek en het Nationaal Museum van Wereldculturen.

- ***De Nederlandse Spoorwegen tijdens de Tweede Wereldoorlog***

Het NIOD is in het voorjaar van 2023 met een grootschalig onderzoek naar de Nederlandse Spoorwegen tijdens de Tweede Wereldoorlog gestart. Het betreft een onderzoek in opdracht van N.V. Nederlandse Spoorwegen.

- ***Nederland en Afghanistan 2001-2021***

Samen met het NIMH doet het NIOD onafhankelijk, extern en wetenschappelijk onderzoek naar twintig jaar Nederlandse inzet in Afghanistan. Het onderzoek heeft betrekking op de aard, omvang, kosten, tijdsperiode en gestelde doelen van de militaire, diplomatieke en civiele inzet in Afghanistan van 2001 tot 2021.

- ***Wetenschapsbeoefening in tijden van oorlog en onderdrukking, 1914-1950***

Onderzoek naar Nederlandse wetenschapsbeoefening in de schaduw van oorlog en onderdrukking.

Still van het perron in Kamp Westerbork, Westerborkfilm, 1944

Kabul, Afghanistan, foto Mohammad Husaini, Unsplash

Krijgsgevangenen Duitsers in het Laboratorium voor Technische Botanie, Delft, 6 mei 1945 - Beeldbank WO2, NIOD

- **Archeologie van vernietiging**
In opdracht van het ministerie van VWS brengt het NIOD een interdisciplinaire groep wetenschappers bijeen om een wetenschappelijke bundel en een publieksboek samen te stellen waarin nieuwe archeologische onderzoeken in Sobibor worden belicht.
- **Ontrechting en rechtsherstel van Joodse Zwollenaren**
Onderzoek in opdracht van de Gemeente Zwolle naar de systematische ontrechting tijdens de bezetting en de als tekortschietend ervaren naoorlogse afhandeling van rechtsherstel.
- **Indonesia in Transition**
Onderzoek naar de overgang van koloniaal bewind naar soevereine staat.

7.3 Nieuwe projecten

- **Tweeluik: Ambtenarenzuiveringen en het CABR**
Het ministerie van VWS investeert de komende vijf jaar in een tweeluik – één onderzoek naar ambtenarenzuiveringen en één onderzoek naar het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging.
- **Intermarriage and Family (Veni)**
Dit project onderzoekt hoe gemengde huwelijken door hun veranderde status onder de nazi-overheersing in West-Europa verhielden. Hoe gaven familienetwerken bijvoorbeeld vorm aan hun overlevingsstrategieën?

Synagoge te Zwolle - Collectie Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, foto Gerard Dekker

Mr. Holla opent de eerste zitting van het Tribunaal van Den Bosch, juli 1945 - Beeldbank WO2, NIOD - Collectie Carel Blazer, Anefo

8 Media en publieke optredens

8.1 NIOD in het nieuws

Januari:

- In de Volkskrant verscheen een interview met **Johannes Houwink ten Cate**, die na bijna 38 jaar afscheid neemt van het NIOD.
- **Kees Ribbens** was op NPO Radio 1 te horen in De Nacht van NTR over de (populaire) herinnering van de Tweede Wereldoorlog.
- Een artikel van **Klaas Stutje** over de diamant van Banjarmasin verscheen in het Bulletin van het Rijksmuseum.
- **Johannes Houwink ten Cate** werd door het Noordhollands Dagblad geïnterviewd over excuses over beladen onderwerpen.
- **Ralf Futselaar** was te gast op NPO Radio 1 bij Nieuwsweekend om te spreken over de grote belangstelling voor de oorlog in Oekraïne in vergelijking met andere oorlogen, met name in Afrika.
- **Peter Romijn** sprak in Trouw over de misstanden die vrouwen te verduren kregen in Nederlandse interneringskampen na de Tweede Wereldoorlog.
- Het artikel 'How a Massacre of Nearly 300 in Syria Was Revealed' van **Uğur Ümit Üngör** en Annsar Shahhoud, over de massamoord in Tadamon, Syrië, is door Longreads.com verkozen tot één van de beste longreads van het jaar in de categorie onderzoeksjournalistiek.
- **Laurien Vastenhout** sprak in Het Parool over de teruglopende kennis van Nederlanders over de Holocaust.

Februari:

- **Kees Ribbens** verscheen in The New York Times over ophef die ontstond over de nieuwe expositie in het Verzetsmuseum
- **Nanci Adler** sprak bij BNR Nieuwsradio over het draagvlak voor de oorlog in Rusland.
- De hoofdstukken die **Rosa de Jong** en **Eveline Buchheim** schreven in het boek De vluchtelingenrepubliek werden besproken in een recensie van de Volkskrant, waarin het boek maar liefst vier sterren kreeg.
- In Trouw keek **Kees Ribbens** terug op de publicatie van een onderzoek naar de kennis van Nederlanders over de Holocaust.

Maart:

- **Martijn Eickhoff** sprak in Vmagazine, een uitgave van het Vfonds, over het belang van historici om over de eigen grenzen te stappen.
- **Kees Ribbens** sprak met de Körber-Stiftung over de rol die technologie kan spelen bij het herdefiniëren van de geschiedenis.

- In The Washington Post verscheen een recensie van een boek van New York Times-journaliste Nina Siegal over Nederlandse oorlogsdagboeken. Hiervoor maakte ze gebruik van de dagboekencollectie van het **NIOD**. Ook Het Parool en De Telegraaf schreven over het boek
- **Anne-Lise Bobeldijk** werd door NRC geïnterviewd over haar proefschrift *Entangled Narratives of Terror. Maly Trostenets and Blagovshchina Forest in History and Memory, 1937-2022*.
- NRC schreef over de boekpresentatie van twee nieuwe boeken over de Indonesische Revolutie, waaraan zowel Nederlandse als Indonesische onderzoekers meewerkten.
- **René Kok** zat aan tafel bij Op1 om over de nieuwe documentaire *Prins Bernhard* te praten. Hierin komen historici, waaronder Kok, journalisten en biografen aan het woord.
- **Thijs Bouwknecht** publiceerde samen met voormalig NIOD-fellow Bart Nauta een artikel in het Journal of International Criminal Justice over wat er gebeurt met mensen die beschuldigd worden van gruweldaden en vervolgens publiekelijk worden aangeklaagd, vervolgd, berecht, vrijgesproken en tot slot vrijgelaten.

April:

- **René Pottkamp** sprak in Het Parool over de ontdekte briefwisseling over Hannie Schaft.
- Het NPO Radio 1-programma Met het Oog op Morgen interviewde **Ismee Tames** over de rol van het Nederlandse verzet tijdens de Duitse bezetting.
- **René Pottkamp** werd op NPO Radio 1 door De Nieuws BV geïnterviewd over de ontdekte briefwisseling over Hannie Schaft.

iets voor mij. Teg. Herinner je je nog dat
 meisje wat ook bij jullie thuis is geweest,
 die Hanny? Eergisteren is ze bij het na mijn
 felten van tassen. [⊕] gearresteerd. De moffen
 stonden aan alle muren, en er kwam geen man
 door. Hanny had "de baby" bij haar, en
 kranstje. Ben er onderste boven van. Bijna
 een jaar heb ik nu met haar samen ge-
 werkt, en nu de oorlog op zijn eind loopt.
 grijpen ze je op een manier. Gisteren de
 hele dag lopen janken, een nacht niet gespit.
 en meteen de volgende morgen om

Scan van de brief van Truus Oversteegen over Hannie Schaft van 31 maart 1945, collectie NIOD

Mei:

- Het VPRO-programma [Argos](#) en [Trouw](#) publiceerden in samenwerking met **Uğur Ümit Üngör** gedetailleerde ooggetuigenverslagen van drie ex-gevangenen van het Syrische schrikbewind onder president Assad. Het zijn unieke getuigenissen van slachtoffers woonachtig in Nederland die niet eerder toegankelijk waren voor een groter publiek.
- In de [Fryslân DOK](#)-documentaire *Tussen goed en kwaad* komt **Hinke Piersma** aan het woord over het handelen van politieagenten in de oorlog.

Juni:

- **René Kok** sprak in de L1-podcast *Staken tegen de Duitsers* over de april-meistaking in Limburg.
- **Karel Berkhof** duidde op [NOS.nl](#) en bij het [Radio 1-programma OVT](#) de Oekraïense hongersnood Holodomor.
- De longread 'How a Massacre of Nearly 300 in Syria Was Revealed' van **Uğur Ümit Üngör** en Annsar Shahhoud ontving de Chair Award bij de [The Drum Awards](#) en de Popular Features Award bij [One World Media](#).
- Extern promovendus **Lucy Gaynor** was te gast in de internationale podcast *Asymmetrical Haircuts*, een podcast over internationaal recht.

September:

- **Nanci Adler** werd door [NRC](#) geïnterviewd in het *Zomeravondgesprek*: 'Een zieke samenleving maakt iedereen ziek. In Rusland had ik allerlei vooroordelen.'

Oktober:

- **Kees Ribbens** sprak bij [RTL Nieuws](#) over de verdeeldheid die de oorlog tussen Israël en Hamas teweegbrengt.
- **René Kok** was te zien bij [Hart van Nederland](#), waar hij sprak over tot dan toe onbekend beeldmateriaal van Kamp Westerbork.
- **Kees Ribbens** sprak in [El País](#) over de hedendaagse betekenis van het dagboek van Anne Frank.

December

- **Remco Ensels** ging met [Vox](#) in gesprek over de vraag hoe de oorlog tussen Israël en Hamas past in een grotere geschiedenis van escalatie en protest.
- **Victor-Jan Vos** werd geïnterviewd door [IP](#), het vakblad voor informatieprofessionals.

8.2 Publieke bijeenkomsten en optredens

'Nooit Meer Auschwitz' lezing door priester Patrick Desbois (januari)

In samenwerking met het Nederlands Auschwitz Comité en de Sociale Verzekeringsbank (SVB) organiseerde het NIOD op 25 januari de jaarlijkse 'Nooit Meer Auschwitz' lezing in het Koninklijk Instituut voor de Tropen in Amsterdam. Dit jaar sprak de Franse priester Patrick Desbois de lezing uit. Desbois is een internationaal erkend en onderscheiden bestrijder van antisemitisme en expert in het opsporen van massagraven van Joodse slachtoffers in Oost-Europa.

Lezing Holocaust Memorial Day in Nationaal Monument Kamp Vught (januari)

NIOD-onderzoekers René Kok en Erik Somers gaven op 27 januari bij Nationaal Monument Kamp Vught een lezing over de meest bijzondere foto's uit de door hen samengestelde expositie 'De Jodenvervolging in foto's.' De expositie, die eerder ook in Amsterdam en Berlijn te zien was, werd op dat moment tentoongesteld in Nationaal Monument Kamp Vught.

Boekpresentatie en symposium over de Indonesische Revolutie (februari)

Op 2 februari werden in Museum Volkenkunde in Leiden twee boeken gepresenteerd: *Revolutionary Worlds: Local Perspectives and Dynamics during the Indonesian Independence War, 1945-1949* en *Onze Revolutie. Bloemlezing uit de Indonesische geschiedschrijving over de strijd voor de onafhankelijkheid, 1945-1949*. De boeken komen voort uit het onderzoeksprogramma 'Onafhankelijkheid, dekolonisatie, geweld en oorlog in Indonesië, 1945-1950'.

Boekpresentatie over de Indonesische Revolutie, foto Robert Tjalando

Virtual book talk: 'Between Community and Collaboration' (februari)

NIOD-onderzoeker Laurien Vastenhout gaf op maandag 13 februari een virtuele boekpresentatie voor The Wiener Holocaust Library over haar nieuwe boek *Between Community and Collaboration: 'Jewish Councils' in Western Europe under Nazi Occupation*.

Promotie Anne-Lise Bobeldijk (februari)

Op 17 februari verdedigde Anne-Lise Bobeldijk, promovenda bij het NIOD en de Amsterdam School for Heritage, Memory and Material Culture van de Universiteit van Amsterdam, het proefschrift *Entangled Narratives of Terror. Maly Trostenets and Blagovshchina Forest in History and Memory, 1937-2022*.

Vraaggesprek rondom boek 'The Last Ghetto' (februari)

NIOD-onderzoeker Laurien Vastenhout ging op 13 februari in SPUI25 samen met Geraldien von Frijtag Drabbe Kunzel (Universiteit Utrecht) in gesprek met Anna Hájková (University of Warwick) over haar boek *The Last Ghetto: An Everyday History of Theresienstadt*.

Lezing 'Hongersnood: slachtoffers en daders' (maart)

Op 6 maart gaf NIOD-onderzoeker Anne van Mourik in het Nijmeegse LUX een lezing over honger als geweldsvorm. De lezing was onderdeel van Radboud Reflects, een platform van de Radboud Universiteit dat lezingen voor organiseert over filosofie, religie, ethiek, samenleving en cultuur.

Oratie Martijn Eickhoff (maart)

Op 17 maart gaf NIOD-directeur Martijn Eickhoff de oratie 'Gemobiliseerd erfgoed. Archeologie en cultuurbescherming in tijden van oorlog en massaal geweld' in de Aula van het Academiegebouw van de Rijksuniversiteit Groningen. Hij werd in 2019 benoemd tot bijzonder hoogleraar Archeologie en Erfgoed van Oorlog en Massaal Geweld bij de Rijksuniversiteit Groningen. Door de coronamaatregelen werd zijn oratie echter uitgesteld.

Online college 'De oorlog in het museum' (april)

Op 18 april gaf NIOD-onderzoeker Erik Somers een online college voor Herinneringscentrum Kamp Westerbork. Interesse in de Tweede Wereldoorlog is ook vandaag de dag onverminderd aanwezig, maar hoe kunnen de verschillende instellingen bij een divers bezoekerspubliek relevant blijven?

NIOD Actueel 'Climate Change and Violence' (april)

Het NIOD organiseerde op 18 april een online NIOD Actueel-bijeenkomst over de relatie tussen klimaatverandering en geweld. NIOD-onderzoekers Ismee Tames, Tâm Ngô en Uğur Ümit Üngör reflecteerden onder leiding van hoofd Onderzoek Hinke Piersma vanuit hun eigen expertises op de manieren waarop klimaatverandering tot geweld leidt, en hoe geweld andersom gevolgen heeft voor het milieu.

Campagneweek 'Postbus NIOD' (maart/april)

Tijdens de campagneweek 'Postbus NIOD' (31 maart tot 7 april) riep het NIOD op tot het doneren van (persoonlijke) correspondentie uit de Tweede Wereldoorlog en/of de Onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië. Deze campagne kwam voort uit het project 'Oorlog uit Eerste Hand: Oorlogsbrieven (1935-1950) van het NIOD digitaal', waarin de bestaande collectie oorlogsbrieven gedigitaliseerd werd.

Campagneweek Postbus NIOD, foto Robert Tjalando

Lezing 'Hongersnood: slachtoffers en daders' (april)

Begin april sprak NIOD-promovenda Anne van Mourik bij Radboud Reflects, een platform van de Radboud Universiteit, over honger als geweldsvorm. Wat brengt het ons om honger als geweld te kenmerken? En wie is er schuldig aan honger?

Lezing Hinke Piersma over boek 'Zussen' (april)

Hoofd Onderzoek Hinke Piersma gaf op 30 april een lezing over haar boek *Zussen*. In de lezing, georganiseerd door de 4 mei commissie Hemelum, ging zij in op de wijze waarop drie Joodse zussen hun leven en dat van hun familieleden probeerden te redden en daarbij de anti-Joodse maatregelen probeerden te ontlopen.

4 mei-lezing Studium Generale 'In verzet' (mei)

Ismee Tames, die naast senior onderzoeker bij het NIOD als hoogleraar verbonden is aan de Universiteit Utrecht, gaf de 4 mei-lezing van Studium Generale in het Academiegebouw te Utrecht. Aan de hand van voorbeelden uit de Tweede Wereldoorlog en andere perioden ging ze in op grote en kleine acties van verzet tegen onderdrukking, uitbuiting en vervolging.

Film en gesprek 'Three Minutes – A Lengthening' (mei)

Op 1 mei werd in De Balie in Amsterdam de documentaire *Three Minutes – A Lengthening* vertoond. Regisseur Bianca Stigter analyseert in de documentaire een drie minuten durend amateur-vakantiefilmpje uit 1938 met beelden van een Joodse gemeenschap in de Poolse stad Nasielsk. Na de vertoning ging NIOD-onderzoeker Kees Ribbens met Stigter in gesprek over de kracht van film en de rol van beeld in het herinneren van oorlogsmisdaden.

Symposium Heritages of Hunger (mei)

Van 24 tot 26 mei organiseerden NIOD-promovendi Anne-Lise Bobeldijk en Anne van Mourik in het kader van het onderzoeksproject *Heritages of Hunger* de multidisciplinaire conferentie 'Conveying Difficult Pasts: History, Theory, History and Memory'.

Symposium Cold War Camera (mei)

Op 25 en 26 mei vond in SPUI25 het evenement 'Cold War Visual Legacies Roundtable and Symposium' plaats met Thy Phu, Kylie Thomas en Dat Nguyen.

Conferentie 'Foundations for the Future: Towards a Permanent EHRI Organisation' (mei)

Op 23 mei organiseerde European Holocaust Research Infrastructure (EHRI) de conferentie 'Foundations for the Future: Towards a Permanent EHRI Organisation' naar aanleiding was de succesvolle afronding van de voorbereidende fase waarin EHRI zich ontwikkelde van een project tot een permanente, Europese organisatie voor Holocaust onderzoek.

Workshop 'The Past, Present and Future of Transitional Justice' (juni)

Op 22 juni nam NIOD-onderzoeker Nanci Adler als panellid deel aan de workshop 'The Past, Present and Future of Transitional Justice' bij het Institute of Social Studies in Den Haag.

Conferentie van de Association for Asian Studies (juni)

Tijdens de conferentie van de Association for Asian Studies van 24 tot 27 juni in Daegu, Zuid-Korea, presenteerde Tâm Ngô de paper 'Forever Twenty: State and Local Contestation over Commemoration of Human Lives Lost in Quang Tri Citadel'.

Nederlandse perspectieven op de herinneringscultuur van de Holocaust (juni)

Op 29 juni organiseerde het Duitsland Instituut Amsterdam in SPUI25 een lezing waarbij de Duitse historicus Michael Wildt sprak over de herinneringscultuur van de Holocaust. Aansluitend gaf NIOD-directeur Martijn Eickhoff commentaar, waarin hij in ging op de Nederlandse perspectieven op het debat.

Veni-beurs voor Laurien Vastenhout (augustus)

NIOD-onderzoeker Laurien Vastenhout ontving de NWO Veni-beurs voor haar onderzoek naar ‘gemengde’ huwelijken tussen Joodse en niet-Joodse echtgenoten tijdens de Tweede Wereldoorlog

Jaarlezing Holocaust en Genocidestudies (september)

Op 14 september hield Andrea Pető (Central European University) de Jaarlezing Holocaust en Genocidestudies 2023 in de Aula van de Universiteit van Amsterdam, met als titel 'Illiberal Memory Politics as a Paradigm Shift in the Memory of the Holocaust'.

Online college ‘De Holocaust in Oost-Europees perspectief’ (september)

Op 19 september gaf NIOD-onderzoeker Karel Berkhoff een online college voor Herinneringscentrum Kamp Westerbork. Hierin besteedde hij onder andere aandacht aan de ‘Holocaust door kogels’, die in de collectieve herinnering van communistische regimes in Oost-Europa lange tijd weinig ruimte kreeg.

Opening expositie ‘De dagboekencollectie van het NIOD’ (september)

Op 28 september werd in de hal van het NIOD de expositie de 'dagboekencollectie van het NIOD' geopend. De tentoonstelling besteedt aandacht aan de ontstaansgeschiedenis van de collectie en aan een aantal bijzondere auteurs en hun dagboeken. De expositie werd samengesteld door collectiespecialist René van Heijningen en beeldonderzoeker René Kok van het NIOD.

Boekpresentaties ‘Geweld en verantwoording’ (oktober)

Op 3 oktober 2023 werden in het Trippenhuys in Amsterdam drie boeken gepresenteerd: *Tasten in het duister. Inlichtingenstrijd tijdens de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog, 1945-1949*, *Talen van geweld. Stilte, informatie en misleiding in de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog, 1945-1949* en *Grof geschut. Artillerie en luchtmacht in de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog, 1945-1949*. De boeken komen voort uit het onderzoeksprogramma ‘Onafhankelijkheid, dekolonisatie, geweld en oorlog in Indonesië, 1945-1950’.

Conferentie ‘War Pollution and the Environment’ (oktober)

Op 11 oktober organiseerde het NIOD in SPUI25 in Amsterdam een conferentie over de vraag hoe oorlogsvervuiling, met name als gevolg van explosieven en chemische oorlogsvoering, mensen, dieren en hun ecosystemen beïnvloed. NIOD-onderzoekers Tâm Ngô, Dat Nguyen en Hinke Piersma leverden een bijdrage aan de discussie.

Filmvertoning 'The Dmitriev Affair' (oktober)

Op 18 oktober werd in de Doelenzaal van de Universiteit van Amsterdam de documentaire *The Dmitriev Affair* vertoond over Joeri Dmitriev die tegen de zin van de overheid op zoek gaat naar massagraven uit de tijd van Stalins terreur. Na de film ging NIOD-onderzoeker en UvA-hoogleraar Nanci Adler in gesprek met regisseur Jessica Gorter en Irina Galkova, directeur van het Memorial Museum in Rusland.

Nacht van de Geschiedenis (oktober)

Op 28 oktober werd tijdens de Nacht van de Geschiedenis in het Rijksmuseum de Maand van de Geschiedenis afgesloten. Het thema van dit jaar was 'Eureka!'. Namens het NIOD leverden Martijn Eickhoff, Remco Ensel en Kees Ribbens een bijdrage aan het programma.

Nacht van de Geschiedenis, foto Robert Tjalando

Bijeenkomst 'Digitalisering oorlogsarchief: weten versus vergeten' (oktober)

Op 31 oktober was er een bijeenkomst in de Rode Hoed in Amsterdam over de digitalisering van het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging (CABR). Namens het NIOD schoof hoofd Onderzoek Hinke Piersma aan in een panel van experts.

Congres 'Leven met Oorlog' (november)

Op 2 en 3 november vond in Amsterdam en Den Haag het museumcongres 'Leven met Oorlog' plaats. Centraal stond de vraag hoe musea, nu en in de toekomst, kunnen omgaan met herinneringen en ervaringen van oorlog en geweld. Het NIOD organiseerde het congres samen met Stichting Musea en Herinneringscentra 40-45 en Veldberaad WO2

Presentatie onderzoek naar Nederlandse 'krankzinnigenwezen' tijdens WOII (november)

Op 7 november werd in het Trippenhuis in Amsterdam de publicatie 'Uit zorg verdreven. Het Nederlandse krankzinnigenwezen tijdens de Tweede Wereldoorlog' van NIOD-onderzoekers Eveline Buchheim en Ralf Futselaar gepresenteerd.

Yad Vashem Book Prize 2023 voor Laurien Vastenhout (december)

Op 4 december ontving NIOD-onderzoeker Laurien Vastenhout voor haar boek *Between Community and Collaboration: 'Jewish Councils' in Western Europe under Nazi Occupation* de Yad Vashem Book Prize 2023. De prijs wordt jaarlijks uitgereikt als erkenning voor hoogstaand wetenschappelijk gepubliceerd onderzoek.

NIOD Rewind podcast

In de Engelstalige *NIOD Rewind podcast on war & violence* interviewt Anne van Mourik historici over de geschiedenis van massaal geweld, genocide en oorlog. De *NIOD Rewind podcast* gaat in op vernieuwend onderzoek, interessante methoden en nieuwe publicaties. In 2023 verschenen zeven nieuwe afleveringen

9 Het jaar in cijfers

2023	Realisatie	Begroting	Prognose
Financiering KNAW	4584	4519	4582
Contractprojecten	4705	4510	4625
Overige Baten	1034	1470	1109
Totale Baten	10323	10499	10316
Personele lasten	7667	8117	7676
Afschrijvingslasten	177	136	171
Huisvestingslasten	736	575	713
Overige materiële lasten	1614	1420	1569
Financiële baten en lasten	105	-2	98
Totale Lasten	10089	10250	10031
Exploitatieresultaat	<u>234</u>	<u>249</u>	<u>285</u>
Algemene Reserve	761128		

Bedragen in Euro's x 1.000

niod

instituut voor
oorlogs-, holocaust-
en genocidestudies

NIOD
Herengracht 380
1016 CJ Amsterdam
Niod.nl